

Laténský bojovnícký hrob z Prahy-Sedlce v Jírově archeologickém muzeu na Hanspaulce

Laténský hrob bojovníka z Hergetovy cihelny v Praze-Sedlci, vystavený zprvu v expozici Jírova archeologického muzea na Hanspaulce v Dejvicích a později zřejmě alespoň krátce také v tamější archeologické expozici Muzea hlavního města Prahy, není v odborném světě neznámý (*Schránil 1928, Abb. 20; Filip 1956, 379*). Ostatně ještě v oficiálních *Pravěkých dějinách Čech* byla jeho kresba použita jako typický příklad vzhledu laténského bojovníckého hrobu (*Pleiner – Rybová eds. 1978, obr. 183*).

■ Miloš HLAVA

Zhruba o deset let později byly vzneseny pochybnosti o jeho autenticitě, byť bez jakéhokoliv argumentu (*Bureš 1987, 85; srv. Waldhauser 1999, 277; týž 2001, 406*). Avšak dobové archivní prameny, jež jsou představeny na následujících stranách, bezpečně prokazují, že hrob byl na Hanspaulku přenesen Josefem Antonínem Jírou přímo z naleziště, a to s úmyslem vystavit jej v expozici; teprve na Hanspaulce byl podrobněji preparován a zčásti také detailně dokumentován. Jíra k němu záhy vyrobil rekonstrukční kopie meče v pochvě, štítu a kopí, jež vložil do míst, kde se původně nacházely originální předměty (k historii Jírova archeologického muzea na Hanspaulce a osudům Jírovy archeologické sbírky srv. *Hlava 2010; týž 2015; Kostka 2010; Hlava – Kostka – Šmolíková 2014, 206–209*).¹

Hroby vyzdvižené in situ v muzejních expozicích

Rekonstrukce kostrových hrobů představují na počátku 21. století nepostradatelnou součást muzejních archeologických expozic či tematických výstav. Ve vývoji expozičních technik jim ovšem předcházely hroby vyzdvižené při výzkumech *in situ*, a to se záměrem vystavit je v muzeu. Jako vítané zpestření a nepochybná atrakce pro návštěvníky se v českých muzeích začaly objevovat od devadesátých let 19. století.

Není jasné, kdy byl u nás tento způsob prezentace použit poprvé. V souvislosti se záměrem oživit plánovanou prehistorickou expozici v nové budově Musea království Českého (dnešního Národního muzea) na Václavském náměstí byl pro ni v roce 1892 vyzdvižen první hrob – kostra ve skrčené poloze z doby hradištní v Želenicích. Celou akci provedli Jan Felcman a Václav Schmidt, a to na žádost Josefa Smolíka, jednatele muzejního Archeologického sboru, a nepochybně také s vědomím Václava Schulze, tehdejšího správce muzejní prehistorické sbírky (*Smolík 1890–92, 777; Emler 1893, 28; Schmidt 1893–95, 24, obr. III; Čermák 1895–96, 83; srv. Sklenář 1993, 23; týž 2014, 139, 143*). Schmidt velmi názorně popsal způsob práce v terénu: „*Železný rám z plechu 4 mm. silného, dobře snýtovaný, čtyřhranný, as tak velký, aby kostru jako rakev objímal a spodem ostrím opatřen byl, ve hnán byl do země okolo kostry, při čemž se okolní zem na zevnější straně okolo rámu postupem ořezávala. Když rám takto popsáný do dostatečné hloubky do země ve hnán byl, počalo se obyčejnou tesařskou pilou spodem podřezávat; těsně za pilou do povstale spáry vrážena*

železná plotna, jež se pak, tvoříc pevné dno železné rakve (skřínky), k rámu spodem pevně přišroubovala“ (*Schmidt 1893–95, 24; srv. obr. 1*).

Ovšem zhruba ve stejné době (zcela jistě před rokem 1895, bližší datování ale není možné) byl tento způsob prezentace použit rovněž v muzeu v Kutné Hoře, a to z podnětu Karla Herbsta, ředitele cukrovaru v Sedlci u Kutné Hory – tři kostrové hroby ve skrčené poloze vyzdvižené *in situ* u sedleckého cukrovaru byly dopraveny do kutnohorského muzea a zde vystaveny (*Čermák 1895–96, 83; Leminger 1908–09, 77–78*).

■ Obr. 1 Vyzdvižení hrobu *in situ* v Želenicích v roce 1892 – v přední části fotografie je dobře vidět technika vodorovného odřezávání bloku s kostrou pomocí pily (archiv OAS MMP – fond J. A. Jíra, sv. 80). Grafická úprava M. Kafka.

¹ Použité zkratky: Archiv NM – Archiv Národního muzea; archiv OAS MMP – archiv Oddělení archeologických sbírek Muzea hlavního města Prahy; fond RNM – fond Registratura Národního muzea. Pravopis dobových textů (především interpunkce) byl upraven jen v nezbytných případech. Dopisy Jana Felcmana adresované Josefu Ladislavu Pičovi, z nichž bude obsáhle citováno, jsou uloženy v Archivu NM – fond J. L. Pič, karton 5, inv. č. 247.

V Museu království Českého nezůstalo u jediného exempláře, další pokusy již ovšem spadají do doby působení Josefa Ladislava Píče, který se zde stal v roce 1893 kustodem nově vytvořeného prehistorického oddělení. Píč s Felcmanem, jenž byl v tomto směru v rámci tzv. Píčovy družiny zřejmě považován za experta², se zprvu pokoušeli získat některý z hrobů v cihelně v Letkách, kde bylo od roku 1893 narušováno při těžbě cihlářské hlíny laténské pohřebiště. Volba padla na Letky patrně z ryze praktického důvodu, neboť „tam by bylo vyzvednutí lehké, jelikož vše po ruce, strojní dílna, železo, prkna atd., kdežto na jiných místech, kde podobného závodu nestává, vše jest již obtížnější“ (dopis J. Felcmana J. L. Píčovi, 8. dubna 1896). Poprvé – v březnu 1894 – zůstalo jen při úmyslu, i když se Felcman s Píčem domlouvali: „Pakli by kostra byla zachovalá a měla přece něco takového, co by štekalo, pak bych Vás prosil učinit opatření, abychom tu samou mohli vyzvednout, k uvarování poškození stačila by přikrývka s bednou nějakou a zasypat opět hlinou, já bych tam pak zajel a kostru bez milosti vyzvedl; o to se nám přece jedná, abychom se takovými to předměty reprezentovali; dle Vašeho posledního sdělení zdá se, že v Letkách byli chudí; doufáme, že tam snad pohlavár taky bude“ (dopis J. Felcmana J. L. Píčovi, 12. března 1894; podtrženo v originále). Druhý pokus na počátku roku 1896 skončil neúspěšně. Felcman s Píčem nejprve zastavilo špatné počasí: „Se zřetelem na naši včerejší rozmluvu a dnešní Váš telegram, jakož i s ohledem na dnešní mrazivé a pro účely naše nanejvýš nepříznivé počasí odložil jsem vykopání kostry v Letkách na pozdější dobu, předpokládaje ovšem, že to panu Fischerovi při manipulaci v cihelně vaditi nebude. Zároveň píši také v tom ohledu panu Fischerovi. Doufám, že s tím zajisté souhlasiti budete, neboť při stávajícím

mrazivém počasí bychom k projektovanému vyzvednutí kostry přistoupení nemohli a věc spíše pokaziti než ku prospěchu obrátiti mohli“ (dopis J. Felcmana J. L. Píčovi, 21. února 1896; podtrženo v originále). O pár dní později Felcman Píčovi sděloval: „Beřu obsah Vašeho ct. [dopisu] ze dne 5. t. m. na vědomost a bylo mě velice milé, aby ten chlapík byl feš a mohl být vyzvednut, arcit' by se odporučovalo, až bude tepleji, neb v takovém počasí člověk při takové práci zkřehne; odporučuju, pakli bude stát za to, chlapička přikrýt bednou a pak při teplejším počasí vyzvednout; račte mě psát, stojí-li za to, podíval bych se s Váma na něj“ (dopis J. Felcmana J. L. Píčovi, 6. března 1896). A za další dva dny dodával: „... navrhují nepospíchat, neb povětrnost jest dosud nejistá a pan Fišer zajisté ničeho nemítá, když se věc opozdí – znám to ze zkušenosti, co jest to za práci mrzutou, když do toho přijde psina, povětrnost. ... Tehdy čekáme ještě, vždyt' nám neutěče“ (dopis J. Felcmana J. L. Píčovi, 8. března 1896). Avšak za měsíce bylo po všem: „Byl jsem v Letkách, bobužel kostra na mol setlela, ani lebkou nemohl jsem vzít do ruky, rozsypala se na prach, milodary žádné, z toho vidíme, že máme s vyzvednutím velkou smůlu; těšil jsem se, ale sklaplo vše“ (dopis J. Felcmana J. L. Píčovi, 8. dubna 1896). Tím zřejmě pokusy v cihelně v Letkách skončily, i když prý „pan Fišer slíbil, že bude bedlivě dbát, aby se každý exemplář zachoval“ (dopis J. Felcmana J. L. Píčovi, 8. dubna 1896; k pokusům v Letkách srv. stručně též Sklenář 1993, 23).³

Snahy o získání hrobů pro prehistorickou expozici pokračovaly v následujícím roce, ale patrně na jiných lokalitách. Ne vždy se naskytla vhodná příležitost, přestože Felcman záměr nepouštěl ze zřetele, např. v Lotouši (Felcman 1896–97, 547). V průběhu roku 1897 do muzea dopravil celkem dva hroby

(Jiruš 1898, 23). Na konci května 1897 doručil „bednu, která obsahuje ze země vyzvednutou lidskou kostru (hrob)“ (dopis J. Felcmana správě Musea království Českého, 25. května 1897; Archiv NM – fond RNM, karta 47, inv. č. 851), z dobových pramenů ovšem není zřejmé, odkud pocházela. Druhý hrob převezl do muzea v srpnu 1897 – v tomto případě šlo s jistotou o kostru v natažené poloze z doby římské z Noutonic (Felcman 1898–99, 17; srv. Drobjář 2000, 93–94; srv. též dopisy J. Felcmana J. L. Píčovi, 8., 18. a 29. srpna 1897).

Další hrob se podařilo vyzvednout v roce 1899. Byl to hrob únětické kultury s kostrou ve skrčené poloze z Kamýku (Jiruš 1900, 23) a Václav Schmidt opět popsal techniku jeho vyzvednutí: „... do čtvrtce okolo kostry odkopá se země do takové hloubky, až by se bedna (rakev), jejíž dno sestává z částí, jež se dají prozatím odstranit, po způsobu rámu kolem ní vsunouti mohla. Pak počne se spodem se dvou stran proti sobě přes šír rámu pomocí zvlášť k tomu upravených úhlovitých nožů půda podřezávati a vyhrabávati do takové šíře, až zajde na uvolněné místo první prkénko, jež se hned jako první část dna rakev šrouby přitáhne. Tím pak je již část kostry podchycena dnem bedny, aniž by se jí samou, vězící ještě v dostatečné vrstvě původní ulehle země, ani dost málo hnulo. Pak podřezává se zem ke vsunutí druhého prkénka a pokračuje se, až je dno úplně přišroubováno, načež nezbyvá nic více, než bednu s kostrou spojenými silami několika dělníků ven vynést a k další dopravě naložiti na vůz“ (Schmidt 1898–99, pozn. na str. 555).

Pro Museum království Českého byly tudíž v průběhu devadesátých let 19. století prokazatelně vyzvednuty čtyři kostrové hroby a všechny byly dopraveny do muzea. Je ovšem

2 Již v září 1894 Felcman Píčovi odpovídal na jeho dotaz ohledně zhotovení speciálních skříní na hroby: „Pokud se týče Vašeho ctěného dotazu, tu po mém soudě nebyl bych vůbec pro to, aby skřínky na vyzvednuté kostry byly do zásoby zhotoveny, neboť rozměry jich budou se především řídit od vlastností zeminy, v níž je kostra pochována: jílovité půdy drží pevně pobromadě a může být rám těsně podle kostry zapuštěn, čímž budou pak rozměry skřínky co do délky a šíře menší; naproti tomu zeminy písčité, jež na kostře nelpí a otřásáním se od ní snadno odlučující celistvost kostry ohrožují, budou vyžadovati větších rozměrů skřínky. Při kostrách skrčených ze starší doby nutno bráti ohled na skrčenou polohu samu, kostry zcela skrčené s koleny k prsům přitáženými měří také jen 1 m délky, kostry poloskrčené 120–180 cm atd. Kromě toho nelze pustiti se zřetele, budeme-li chtíti vyzvednouti se skrčenou kostrou celý skřínkový hrob, což by vyžadovalo skříní mnohem rozměrnější, což ovšem napřed učiniti se nedá. A předce by se vyzvednutí celého hrobu nanejvýš odporučovalo. Pro skrčené kostry tedy napřed míru určití je nejisté. Kdyby se věc jinak zaříditi nedala a dle Vašeho náhledu hotovení skřínky bylo neodkladné, tu pokud se týče rovných koster la teneských a křesťanských, stačily by rozměry, nahlédli ku zvláštním abnormitám, následující: délka 2.00 m, šířka 0.60 m, výška 0.40 m, vše uvnitř měřeno“ (dopis J. Felcmana J. L. Píčovi, 28. září 1894).

3 Ještě v závěru března 1898 však Felcman Píčovi sděloval: „Rakev byla hotová a jest nyní připravená pro případ nového nebožtíka pro Letky, doufám, že se nám podaří v brzkou jedinou vyzvednout“ (dopis J. Felcmana J. L. Píčovi, 30. března 1898). Patrně ale zůstalo jen u přání. Podle pamětnické informace zaznamenané ve dvacátých letech 20. století se prý další pokus o vyzvednutí hrobu *in situ* odehrál v roce 1907 (Vacek 1924–25, 320, pozn. 7).

4 Jírový deníkové záznamy, z nichž pocházejí následující citace, jsou uloženy v archivu OAS MMP – fond J. A. Jíry, sv. 1/XXXIV, 1/XXXV.

zajímavé, že muzejní průvodce z počátku 20. století zaznamenává v popisu prehistorické expozice pouze jediný hrob – v části věnované pokolení skrčených koster byl vystaven „model skrčené kostry s hlínou vyzvednuté ... ve zvláštní skříni u první vitriny“ (Anonym 1905, 52).

Již v polovině devadesátých let 19. století – po prvních úspěšných pokusech v Želenicích a v Sedlci u Kutné Hory – se krátký, ale instruktivní návod pracovního postupu objevil ve *Věstníku československých muzeí a spolků archaeologických*, vydávaném Klimentem Čermákem: „Zvláště důležité a bohaté hroby zdvihají se, in situ, t. j. země se pod nimi opatrně odrážne prknem, které v drážce se posouvá a má břítký okraj přední. Kolem zřídí se pevný rámec jako bedna bez dna a vespod pošinoují se prkna a přibíjí na konci k bedně, která se na konec s celým obsahem zdvihne. ... Od-pichování dna se nedoporučuje zvláště v sypké zemi“ (Čermák 1895–96, 83). Zřejmě i proto se kostrové hroby vyzvednuté in situ staly od přelomu 19. a 20. století součástí expozic řady regionálních muzeí. Třeba z laténského pohřebiště ve východočeské Dobré Vodě byly takto získány krátce po sobě dokonce dva hroby, každý pro jiné muzeum. První hrob byl vyzdvižen na konci června 1903 zásluhou Františka Pokorného pro muzeum v Hořicích (Pokorný 1903, obr. na str. 169; Zwiefelhofer 1927b, 27–28; Waldhauser 1987, 78) a ještě v roce 1903 byl vystaven na hořické Hospodářské, průmyslové a umělecké výstavě českého severovýchodu (Anonym 1903, 166; Zwiefelhofer 1927a, 6–7, obr. na str. 7). Vyzdvižení se ovšem v tomto případě možná odehrálo za přispění Josefa Ladislava Píče, neboť Pokorný mu v předstihu psal: „Čekám na nález úplný, jež bych rád na výstavu naši přenesl, zdaří-li se. Dle úmluvy s Vašnostmi ohlásil bych Vám nález a prosil bych za řízení při vyzvednutí“ (dopis F. Pokorného J. L. Píčovi, 22. června 1903; Archiv NM – fond J. L. Píč, karton 10, inv. č. 731). Druhý hrob byl v Dobré Vodě vyzdvižen v červnu 1904 Ludvíkem Domečkou pro muzeum v Hradci Králové (Domečka 1904–05, 258; Zwiefelhofer 1927b, 28; srv. Waldhauser 1987, 80).

Nezůstalo jen u muzeí. Hroby vyzdvižené in situ se stávaly také

součástí školních sbírek. Namátkou v roce 1911 nechal vyzvednout Bedřich Šplíchal, ředitel obecné chlapecké a průmyslové pokračovací školy ve Vršovcích, pro tamější školní kabinet (a plánované Museum památností) kostrový hrob kultury zvoncovitých pohárů v ulici Na Spojce (srv. Kysela – Hlava 2014, 321, pozn. 15, obr. 8). V roce 1923 byl patrně předán do Národního muzea (srv. korespondenci z roku 1923 uloženou v Archivu NM – fond RNM, karton 98, složka č. 157).

Hrob laténského bojovníka z Prahy-Sedlce

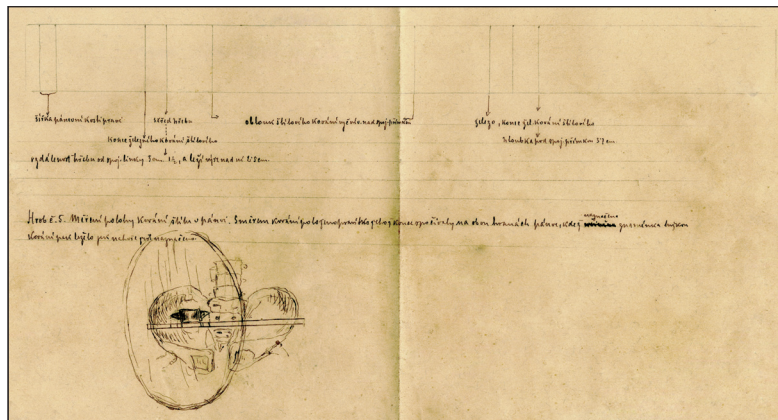
Není překvapivé, že soukromé archeologické sbírky, jež jejich majitelé prezentovali poměrně jednoduchým způsobem zpravidla ve svých bytech, efektní doplňky v podobě hrobů in situ postrádaly. Pokud však záměr tvůrce sbírky směřoval k prezentaci muzejního typu, nesměly chybět exponáty, jež měly návštěvníka okamžitě zaujmout. Je sotva náhoda, že dvě soukromé sbírky, jež v toto pojetí vyústily, obsahovaly zvířecí kostry, sestavené či přímo smontované z částí různého původu – v Kniesově muzeu Moravského krasu ve Sloupu mohli návštěvníci zhlédnout kostru jeskynního medvěda (Kostrhun 2008, obr. 9, 12, 14), ve sbírce Josefa Antonína Jíry v Dejvicích byla v letech 1908–1914 k vidění kostra nosorožce (Kodym 2010, 58–59; srv. Kostka 2010, obr. 14; Hlava – Kostka – Šmolíková 2014, obr. 4).

Jíra měl v jedné z výstavních skříní dokonce mumii ze starověkého Egypta, kterou koupil někdy v letech 1893–1894 (k mumii srv. Kodym 2010, 44–45, pozn. 21; Bučil et al. 2011, 14–18; k datu získání srv. nejpřesněji koncept tzv. A-inventáře v archivu OAS MMP – fond J. A. Jíry, sv. 27). Pro něj to ovšem bylo málo, neboť chtěl získat opravdový hrob. Příležitost se mu naskytla na počátku roku 1917 v Hergetově cihelně v Sedlci, tehdy vesnici u Prahy na levém břehu Vltavy. Způsob, jakým Jíra kostru přenesl z naleziště na Hanspaulku, byl ale poněkud kuriózní a zvláštní. Vše podstatné ostatně zaznamenal do svého deníku-inventáře, a proto poskytněme jeho záznamům patřičný prostor (srv. Kodym 2010, 119–120).⁴

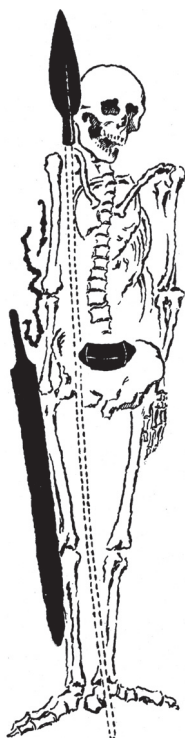
Z Hergetovy cihelny, jež se nacházela po levé straně silnice vedoucí do Suchdola, Jíra získával nálezy již před I. světovou válkou a v listopadu 1913 se mu odtud podařilo zakoupit také soubor šperků z laténského ženského kostrového hrobu (k nálezům před I. světovou válkou srv. stručně Hlava – Mangel 2013, 681, pozn. 3). Pak ale v příslušném nález z této lokality následovala zhruba tříletá mezera. Teprve 7. prosince 1916 Jírovi z cihelny „telefonovali, že našli mamuta, ohledal jsem hned na místě, byly tam diluv. kosti koně a část parohu soba“. To byl ovšem teprve začátek, neboť již následující den odtud získal od dělníků laténský „bronzový náramek ..., dříve již nalezený“ (srv. Bureš 1987, 78 – položka 24 s nesprávnou lokalizací). Zhruba od poloviny prosince 1916 navštěvoval cihelnu pravidelně a za jediný měsíc zaznamenal tři další hroby. Zatímco první dva pocházely z doby laténské (srv. Bureš 1987, 78, tab. XII: 3–4 – položky 25–26 s nesprávnou lokalizací), u posledního – Jíra jej kopal v sobotu 20. ledna 1917 „v 17° mrazu ... s dělníkem do tmy“ – nebyly žádné nálezy, kostra však byla orientována ve směru sever-jih, typickém pro laténské hroby. O dva dny později Jírova žena Marie „odešla ráno z domu, zatím přišel dělník a hlásil v S. nový hrob. Po návratu domů připravila mi vše potřebné, vzala s sebou do kanceláře [Jíra pracoval na zemském finančním ředitelství, jež sídlilo v dnešním domě U Hybernů na Novém Městě pražském – pozn. M. H.], kde ohlásila mi nález. Hned ve dvě hodiny vydal jsem se na kopa-niště. Pod sobotní kostrou našli jinou, v téže poloze s-j narazili na nohy a dolení hrot meče, který ukopnuli. Kopal jsem do tmy, odebral jsem kostru meč a část řetězu. Strašná zima, za tmy v mrazu domů. Cestou občas třel jsem si prsty sněhem, které bolely mrazem, ač jsem měl dvojce rukavice.“ Klíčový okamžik nastal následující den, v úterý 23. ledna 1917: „Ráno o ½ 7 do kanceláře, kde pracoval jsem na druhém skontru do ½ 9 dop., pak kvapil do Selce, kde jsem kopal do 12 ¼ v poledne, zima velká, kostra, ač dobře včera večer opatřená proti mrazu, přece mi poněkud promrzla z kraje po délce. Děkuje té šťastné náhodě odkryl jsem celou kostru, okopal, nechal promrznout a pak rozlomil na tři části, které jsem tam uložil k úplnému promrznutí. Odebral jsem lebku a železné

■ **Obr. 3** Hrob laténského bojovníka z Hergetovy cihelny v Praze-Sedlci, vystavený v Jírové archeologickém muzeu na Hanspaulce (fotoarchiv OAS MMP – fond Společnost). Grafická úprava M. Kafka.

■ **Obr. 2** Detailní dokumentace polohy štítové puklice a okrajového kování štítu v prostoru pánve laténského bojovníka z Hergetovy cihelny v Praze-Sedlci (archiv OAS MMP – fond J. A. Jíra, sv. 34). Grafická úprava M. Kafka.

■ **Obr. 4** Dobová kresba hrobu laténského bojovníka z Hergetovy cihelny v Praze-Sedlci v muzeu na Hanspaulce (podle Schráníl 1932, tab. VIII). Grafická úprava M. Kafka.

kopí, ovšem po přesném vyměření a zakreslení; cestou v Podbabě v tapetě u p. Brkala nechal jsem ten náklad a kvapil do kanceláře, kam jsem dorazil 1.5 a pracoval do 4 hod. odpo. Pak kvapil opět do Podbabě k Brkalovým, kde sebral jsem náklad a odnesl domů, ja celý promrzlý.“ Další den Jíra po příchodu z práce „koupal v nádržích železa a páčil v kyselině. V S. zatím důkladně promrzaly zanechané tam balvany.“ Nyní nastal čas pro transport na Hanspaulku. 25. ledna 1917 byl Jíra opět v sedlecké cihelně. „V té zimě jal jsem se měřiti, vytyčil jsem nahoře pomocné ku měření body a vyznačil je zmrzlými hroudami. Pak naložil jsem si dva balvany, obsahující v zamrzlé hlíně uložená žebra a obratle. Veliký ten náklad nesl jsem domů na Hansp. kolem podb. cihelny Štáhlavky a Julisky, pak přes zasněžené pole dále. Mezi Fridrichovými a Kotlářkou byl jsem poražen na zem jezdcem na sánkách. Pak zamířil jsem rovně přes zasněžené pole k H., velice unaven, sotva došel jsem domů přes ty závěje, každých 20 kroků jsem odpočíval.“ Vše dokončil během následujícího dne: „Po kanceláři do S. Lidé přinesli mi dva velké břebý, které jsem včera objednal a jichž jsem použil k označení pomocných bodů při měření. Strašná zima, tak že mi přimrzly prsty k těmto břebům při měření. Vytyčil jsem si 2 pom. body a od nich zaměřil bod a. Pak pospíchal jsem odnést balvan hlíny s uloženou v něm pávní a obratly a druhé jednotlivé kosti v hlíně (u nohy kousek železa). Padá sníh na zamrzlou půdu.“ Nyní bylo nutné složit jednotlivé bloky promrzlé hlíny s kostrou dohromady. To Jíra provedl 4. února 1917 („sesadil jsem kostru na prkno a podlil sádkou“). Za týden „zbavoval jsem kostru hlíny a tu našel jsem v pávní železné kování štítu.“

V preparaci kostry pokračoval ještě další tři dny, 15. února 1917 „přidělal jsem několik obratlů a odebral jsem po přesném zaměření železné kování štítu“. A od 18. do 20. února 1917 vyrobil dřevěný štít. 22. února 1917 „od klempíře vypůjčil jsem si benzínovou lampu na pálení železa a za objednanou nádrž plechovou na koupání meče platil jsem 1.50, 2. 3. doplatil 1.“ 25. února 1917 „lepil ... železné věci“. Poslední údaj o sedleckém hrobu je vsunut za záznam z 2. března 1917: „Nedlouho potom zlomil jsem si v Praze u zahrady Fürstenberského paláce na Malé Straně fibuli pravé nohy. Ležel jsem a ustal jsem v pracích na hrobu.“

Jírovy záznamy poskytují velmi dobrou představu o sledu událostí. Rozhodnutí přenést celý hrob na Hanspaulku se zrodilo zjevně teprve v průběhu jeho odkrývání, přičemž klíčovou roli sehrálo mrazivé počasí. Jírovy možnosti transportu byly omezené, proto využil příznivých okolností, jež se mu naskytly. Hrob v cihelně jen nahrubo očistil, po obvodu okopal a blok ztuhlé zeminy s kostrou poté rozdělil na několik částí. Z hrobu odebral hrot železného kopí a lebku, ovšem jejich polohu přesně zaznamenal. Jednotlivé části bloku nechal důkladně promrznout, pak je postupně odnesl do Dejvic. Na Hanspaulce je složil k sobě („sesadil jsem kostru na prkno a podlil sádkou“), až poté začal kostru důkladněji připravovat. Teprve tehdy našel v oblasti pánve železnou štítovou puklici a zlomky okrajového kování štítu, jejichž polohu detailně zdokumentoval (**obr. 2**).

Pro účely muzejní prezentace Jíra zhotovil rekonstrukční kopie meče

v pochvě, kopí a štítu, jež spolu s originálním opaskem vložil do míst, kde se původně nacházely. Poloha replik štítu i kopí v hrobě na Hanspaulce (**obr. 3–4**) podle mého soudu nesporně odpovídá původní nálezové situaci, neboť Jíra ji u obou předmětů zaznamenal velmi přesně právě s ohledem na svůj úmysl předvést celý hrob návštěvníkům muzea. Zato meč a opasek z hrobu odebral hned první den svého „výzkumu“ („odebral jsem kostru meč a část řetězu“), tj. ještě před rozhodnutím přenést hrob na Hanspaulku. Nevíme, zda i v tomto případě jejich polohu přesně zaznamenal. Jejich umístění v hrobě na Hanspaulce ovšem odpovídá jednomu ze způsobů ukládání mečů a opasků do bojovnických hrobů. V případě hrobu z hanspaulské expozice nemusí být poloha meče a opasku vzhledem k původnímu stavu zřejmě zcela přesná, domnívám se však, že je Jíra položil přibližně do míst, kde se původně nacházely. Jírovou snahou bylo totiž věrně předvedení původní nálezové situace, ostatně nepochybně právě proto detailně zdokumentoval polohu kovových součástí štítu, jež objevil teprve při preparaci hrobu doma na Hanspaulce. Nálezovou situaci podle mého soudu rozhodně nefalšoval, pouze ji trochu idealizoval (rekonstrukce celého štítu a celého kopí), dotvořil (u kostry „přidělal ... několik obratlů“) a zjednodušil, neboť hrob obsahoval ještě další (drobné) artefakty (součásti závěsu meče, zlomky spon aj.; srv. *Hlava v přípravě*).

Není jasné, kdy byl hrob v muzeu vystaven – připomeňme, že někdy v březnu 1917 Jíra „ustal ... v pracích

na hrobu“, protože si zlomil nohu. Ovšem když bylo Jírovo archeologické muzeum v únoru 1921 oficiálně otevřeno pro veřejnost, sedlecký hrob byl již jeho součástí. Je totiž zmíněn ve stručném průvodci, jež Jíra při té příležitosti sepsal (Jíra 1921, 3). Hrob byl v expozici umístěn až do uzavření muzea pro veřejnost na podzim 1940. Je sporné, zda se v ní nacházel také při poválečném otevření Hanspaulky v květnu 1947 – expozice byla zrekonstruována zhruba do podoby před svým uzavřením, ale bližší údaje o jejím tehdejší uspořádání nejsou k dispozici. Když byla v roce 1955 vytvořena zcela nová a moderní expozice pod vedením Bohumila Soudského, pro sedleckého bojovníka v ní již místo nebylo. Sledovat jeho další osudy je nesnadné. Snad někdy na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století byla vitrína s kostrou (ovšem již bez originálního opasku i replik štítu, kopí a meče v pochvě) převezena do muzejního depozitáře ve Vojtěchově, kupodivu ovšem nikoliv z Hanspaulky, ale z jednoho z jiných pražských depozitářů muzea. Bohužel již v té době neexistovalo povědomí o souvislosti hrobu s původní Jírovou expozicí na Hanspaulce, a tak byla v roce 2005 (?) kostra z vitríny odebrána a výstavní skříň zlikvidována (obr. 5).

Stručnou zmínku zaslouží také muzejní osudy prezentovaných artefaktů, neboť jsou pro Jírovo

sbírku poměrně typické. Nejdůležitější originální předměty (meč v pochvě, kopí, štítová puklice, opasek) ani kopie (meč v pochvě, kopí, štítová puklice) nebyly v systému Jírovy sbírky vůbec evidovány. Kopie kovových artefaktů lze spolu s originálním železným opaskem přesto v muzejní sbírce identifikovat naprosto bezpečně a jejich souvislost s bojovníckým hrobem v Praze-Sedlci nebyla nikdy zapomenuta. Jinak tomu bylo u originálů meče s pochvou, kopí a štítové puklice. Meč s pochvou se do dnešních dnů nedochoval, kopí a štítová puklice ležely několik desetiletí v muzejním depozitáři a evidenčně byly podchyceny až v osmdesátých letech 20. století, ovšem již jako anonymní předměty bez nálezových souvislostí. Teprve podrobná revize Jírovy sbírky, jež byla provedena v uplynulých letech, umožnila u těchto artefaktů identifikaci lokality i nálezového kontextu (obr. 6). Jejich přiřazení k bojovníckému hrobu z Prahy-Sedlce vyplývá jednak z detailního srovnání obou artefaktů s kopie, jednak z porovnání veškerých artefaktů z laténských bojovníckých hrobů z Jírovy sbírky s veškerými Jírovými záznamy (srv. *Hlava v přípravě*). Snad jen zbývá dodat, že hrot železného kopí publikovala kdysi Eva Soudská nesprávně jako nálezy z Mírkovic (Soudská 1976, obr. 12: 13). Její omyl rozpoznal Miloslav Chytráček, původem kopí se ale blíže nezabýval (Chytráček 1990, 91).

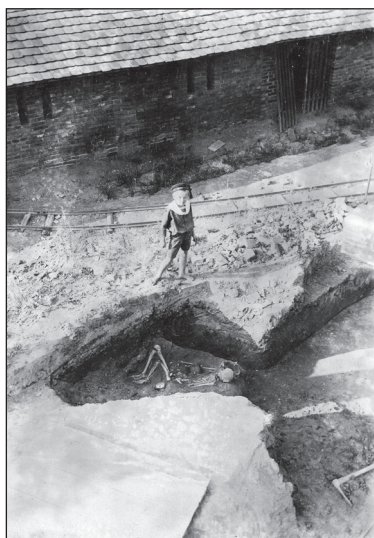
■ Obr. 5 Torzo vitríny s kostrou laténského bojovníka z Hergetovy cihelny v Praze-Sedlci v muzejním depozitáři ve Vojtěchově v roce 2005. Foto H. Nedvědová.

■ Obr. 6 Originály (štíťová puklice, kopí, opasek) a kopie předmětů (meč v pochvě, štíťová puklice, kopí) z hrobu laténského bojovníka z Hergetovy cihelny v Praze-Sedlci. Foto a grafická úprava I. Kyncl.

Epilog

Dochované archivní prameny dovolují konstatovat, že hrob z Prahy-Sedlce v podobě, v níž byl prezentován v muzeu na Hanspaulce, vskutku představuje ukázkou typického bojovníckého hrobu doby laténské (Schránil 1928, Abb. 20; Pleiner – Rybová eds. 1978, obr. 183), byť nepatrně idealizovanou a zjednodušenou. Nebyl to jediný hrob, který Jíra přenesl do svého muzea. O více než dva roky později se mu totiž naskytla na stejném místě další příležitost. Kostrový hrob kultury s vypíchanou keramikou nechal v září 1919 vyzdvihnout již standardní technikou (obr. 7) a dopravil jej na Hanspaulku, kde ho poté mohli spatřit návštěvníci muzea (Skutil 1932, 10, tab. V; k hrobu srv. Zápotocká 1998, 217, Taf. 92: A4: Plan, 1–3). A zřejmě nezůstalo ani u dvou hrobů. V prosinci 1919 totiž

■ Obr. 7 Praha-Sedlec, Hergetova cihelna. Hrob kultury s vypíchanou keramikou, vyzdvihlý Jírou v roce 1919 in situ pro muzeum na Hanspaulce (archiv OAS MMP – fond J. A. Jíra, sv. 34). Grafická úprava M. Kafka.

vyzdvihl další kostrový hrob nejasného stáří (eneolit?), tentokrát v Bučkově ulici v Bubenči. Jeho další osud je ale nejasný – Jírovy záznamy (tzv. α -inventář – záznamy α 70, α 73 – α 81, α 84; archiv OAS MMP – fond J. A. Jíry, sv. 22) prokazují, že byl na Hanspaulku dopraven, pak ale jakékoliv zprávy o něm mizí.

Použitá literatura

- Anonym 1903: Katalog výstavy čes. severovýchodu v Hořicích 1903. Hořice.
- Anonym 1905: Průvodce sbírkami Musea království Českého v Praze. Praha.
- Bučil, J. – Oktábcová, L. – Onderka, P. – Pečený, J. – Strouhal, E. 2011: Egyptské mumie. Praha.
- Bureš, M. 1987: Plochá kostrová pohřebiště doby laténské v Praze, *Archaeologica Pragensia* 8, 5–156.
- Čermák, K. 1895–96: Objevování a prozkoumávání nálezů starožitností, *Věstník československých muzeí a spolků archaeologických I*, 65–66, 82–84, 101–103, 116–118, 131–133, 145–146.
- Domečka, L. 1904–05: Předhistorické nálezy v severo-východních Čechách, *Památky archaeologické a místopisné* 21, 249–262.
- Droberjar, E. 2000: Příběh o Marobudovi a jeho říši. Praha.
- Emler, J. 1893: Přednesení jednatele ve valném shromáždění Společnosti Musea království Českého dne 14. prosince 1892, *Časopis Musea království Českého* 67, 3–45.
- Felcman, J. 1896–97: *Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Hroby se skrčenými kostrami u Lotouše, Památky archaeologické a místopisné* 17, 546–552.
- Felcman, J. 1898–99: *Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Pohřebiště Noutonické, Památky archaeologické a místopisné* 13, 13–27.
- Filip, J. 1956: Keltové ve střední Evropě. Praha.
- Hlava, M. 2010: *Archeologická sbírka J. A. Jíry a její osudy, Archaeologica Pragensia* 20, 155–220.
- Hlava, M. 2015: Josef Antonín Jíra a archeologické muzeum na Hanspaulce v Dejvicích, *Dějiny a současnost* 37/1, 22–25.
- Hlava, M. v přípravě: Laténská pohřebiště v Praze. Nálezy do roku 1981.
- Hlava, M. – Kostka, M. – Šmolíková, M. 2014: *Archeologické expozice a výstavy v Muzeu hlavního města Prahy, Archaeologica Pragensia* 22, 199–234.
- Hlava, M. – Mangel, T. 2013: Laténská hrnčířská pec z Prahy-Sedlce, *Archeologie ve středních Čechách* 17, 681–695.
- Chytráček, M. 1990: Mohylové pohřebiště u Mírkovic, okres Domažlice, *Památky archaeologické* 81, 74–139.
- Jíra, J. A. 1921: Stručný průvodce archeologickými sbírkami v Dejvicích na Hanspaulce. Dejvice.
- Jiruš, B. 1898: Zpráva jednatele o Společnosti Musea království Českého ve správním roce 1897. In: Zpráva o Museu království Českého za rok 1897. Praha, 3–59.
- Jiruš, B. 1900: Zpráva jednatele o Společnosti Musea království Českého ve správním roce 1899. In: Zpráva o Museu království Českého za rok 1899. Praha, 3–65.
- Kodým, S. 2010: Josef A. Jíra. Jeho život a jeho dílo (k vydání připravil K. Sklenář), *Archaeologica Pragensia* 20, 28–124.
- Kostka, M. 2010: *Archeologické muzeum J. A. Jíry v Dejvicích, Archaeologica Pragensia* 20, 221–246.
- Kysela, J. – Hlava, M. 2014: Soubor antických předmětů ze sbírky řídícího učitele Františka Hrdiny z Modřan a Muzeum ředitele Šplíhala ve Vršovicích, *Archaeologica Pragensia* 22, 314–355.
- Leminger, E. 1908–09: *Præhistorické hroby s kostrami na Kutnohorskú, Památky archaeologické a místopisné* 23, 75–80.
- Pleiner, R. – Rybová, A. (eds.) 1978: *Pravěké dějiny Čech. Praha.*
- Pokorný, F. 1903: *Archæologické procházky po okolí Hořického. In: Katalog výstavy čes. severovýchodu v Hořicích 1903. Hořice, 167–170.*
- Schmidt, V. 1893–95: *Archæologický výzkum Údolí Svatojiřského. České pohřebiště z XI. století u Želenic, Památky archaeologické a místopisné* 16, 2–30.
- Schmidt, V. 1898–99: *Archæologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Nekropole se skrčenými kostrami u Kamýku, Památky archaeologické a místopisné* 18, 551–562.
- Schránil, J. 1928: *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Mit einem Einleitungskapitel über die ältere Steinzeit von Hugo Obermaier. Berlin – Leipzig.*
- Schránil, J. 1932: *Průvodce sbírkami. Praha-Dejvice.*
- Sklenář, K. 1993: *Družina profesora Píče. Národní muzeum a zlatý věk neprofesionální archeologie v Čechách, Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie* 47/3–4. Praha, 1–50.
- Sklenář, K. 2014: *Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea. Fontes Archaeologici Pragenses – Volumen 40. Prague.*
- Smolík, J. 1890–92: *Archæol. Sbor Musea král. Českého, Památky archaeologické a místopisné* 15, 777–781.
- Soudská, E. 1976: *Hrob 196 z Manětína-Hrádku a další hroby s dvoukolovými vozy v Čechách, Archeologické rozhledy* 28, 625–654.
- Vacek, J. 1924–25: *Laténské pohřebiště v Letkách, Památky archeologické* 34, 319–325.
- Waldhauser, J. 1987: *Keltische Gräberfelder in Böhmen. Dobrá Voda und Letky sowie Radovesice, Stráncé und Tuchomyšl. Unter Mitarbeit von P. Holodňák und Z. Sedláček. Mit Beiträgen von E. Holnerová, M. Kostelníková, M. Stloukal und K. Veselý, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 68, 25–179.
- Waldhauser, J. 1999: *Jak se kopou keltské hroby. Laténská pohřebiště ze 4.–3. století v Čechách. Praha.*
- Waldhauser, J. 2001: *Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha.*
- Zápotocká, M. 1998: *Bestattungsritus des böhmischen Neolithikums (5500–4200 B.C.). Praha.*
- Zwiefelhofer, E. 1927a: *Přehled činnosti spolku od založení do 31. 5. 1927. In: J. Špringer (red.), 40 let Archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší. Hořice v Podkrkonoší, 5–9.*
- Zwiefelhofer, E. 1927b: *Přehled nálezů a vykopávek, jež jsou zaznamenány ve spisech Archeologického muzea v Hořicích. In: J. Špringer (red.), 40 let Archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší. Hořice v Podkrkonoší, 27–31.*

Summary

The grave of a La Tène warrior from Prague-Sedlec in Jíra's Archaeological Museum in Hanspaulka

Reconstructions of inhumation burials present an indispensable part of archaeological expositions or thematic exhibitions in museums at the beginning of the 21st century. In the evolution of the techniques of exposition they were preceded by graves that were excavated *in situ* during excavations with the intention of exhibiting them in a museum. In Czech museums they began to appear as welcome attractions for visitors from the 1890s, at first mainly in the (today's) National Museum (fig. 1).

One of the graves was also situated in Jíra's Archaeological Museum in Hanspaulka in Prague-Dejvice. It came from Herget's brickworks in Prague-Sedlec and a drawing of it (Schránil 1928, Abb. 20) still occurred in official *Pravěké dějiny Čech* as a typical example of the appearance of a La Tène warrior's grave (Pleiner – Rybová eds. 1978, obr. 183). Approximately ten years later certain doubts about its authenticity emerged (Bureš 1987, 85; compare Waldhauser 1999, 277; idem 2001, 406). However, the archival sources safely prove that the grave was transported by Josef Antonín Jíra to Hanspaulka directly from the place of discovery in January 1917 with intention of exhibiting. It was not thoroughly preserved and also partly documented in detail until in Hanspaulka (fig. 2). Jíra made reconstruction replicas of the sword in the scabbard, the shield and the spear, and he put them into the places where the original objects were found (fig. 3–4). Therefore he did not falsify the find, he only idealized it a little and simplified it because the grave included other (small) artefacts (parts of the hanger of the sword, fragments of fibulas and others; compare Hlava v přípravě). The grave does not survive to today, it ceased to exist probably in 2005 (fig. 5). In the depository of the City of Prague Museum there are only the head of the lance and the fragments of the belt (the sword and the scabbard are lost), on the other hand all of the replicas are still in existence (the sword, the scabbard, the head of the spear and the shield boss; fig. 6).

The grave of a La Tène warrior from Herget's brickworks in Prague-Sedlec was not the only one that Jíra transferred into his Museum. Another opportunity came along in the same place more than two years later. He also excavated an inhumation burial of the Stroked Pottery culture in September 1919 (fig. 7) and transported it to Hanspaulka where the visitors of the Museum could see it (Skutil 1932, 10, tab. V; to the grave compares to Zápotocká 1998, 217, Taf. 92: A4: Plan, 1–3). Apparently he did not stop with these two graves. In November 1919 he excavated another inhumation burial of unknown age (Eneolithic?), this time in Bučkova street in Prague-Bubeneč. Its fate is not clear – it was provably transported to Hanspaulka; however since then any information about it is lost. (English by Veronika Klimešová.)

Miloš Hlava, Muzeum hlavního města Prahy, adresa:
Pod Viaduktem 2595, 155 00 Praha 13
e-mail: mihlava@seznam.cz